

'Hvarför skola kvinnorna vänta?'

På våren 1902 lade regeringen von Otter fram en rösträttsproposition. Den föreslog två röster åt gifta män och män över 40 år. Som en omedelbar reaktion bildades Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt. Gunhild Kyle behandlar här den könspolitiska argumentationen i samband med kvinnans politiska rösträtt.

Mitt intresse för frågan om kvinnans politiska rösträtt väcktes redan under mina studier på grundnivå i historia. Resultatet då blev en uppsats för två betyg. I december 1982 kom jag som opponent åter i kontakt med problemet. Då disputerade Bertil Björkenlid i Uppsala på en avhandling med titeln *Kvinnokrav i manssamhälle. Rösträttskvinnorna och deras metoder som opinionsbildare och påtryckargrupp i Sverige 1902–1921*. (Skrifter utgivna av avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala nr 17, Uppsala 1982). Min recension av avhandlingen är publicerad i *Historisk tidskrift* 1983.

Efter Von Otters proposition höll kvinnorna i Stockholm förberedande möten. I juni bildades en lokalförening för kvinnans politiska rösträtt. Den fick snabbt efterföljare i hela landet. En gemensam organisation bildades, Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR).

Föreningens mål var att stå partipolitiskt obunden. Styrelsen dominerades av liberala kvinnor, men både socialdemokratiska och högerkvinnor var representerade. Därför var det omöjligt att driva rösträttskravet som en partipolitisk fråga. Var det istället möjligt att driva kravet könspolitiskt, dvs som ett krav riktat mot männen? Även här valde ledningen en neutral linje, vilket ledde till kontroverser inom föreningen. En avgörande fråga blev hur LKPR skulle ställa sig till de engelska suffragetterna. Genom sina militanta metoder bröt

dess mot traditionellt och accepterat kvinnligt uppträdande. De bad inte ödmjukt, de krävde högljutt och våldsamt, de var feminister och de försatte LKPR i ett svårt dilemma. Skulle man visa sig solidarisk med sina kämpande engelska systrar, och därmed av de politiska etablissemang- et klassas som mansfientlig, eller skulle man ta avstånd från dem, svika dem? LKPR:s medelväg blev att som organisation vara reserverad men referera positiva röster i sin egen tidning *Rösträtt för kvinnor*. Suffragettfrågan blev i själva verket en katalysator inom rörelsen. Den skilde feministerna från de försiktiga, gränsöverskridarna från konformisterna.

Det visade sig nämligen att suffragetternas sympatisörer också i andra frågor opponerade sig mot ledningens policy. Det gäller t ex vilka ämnen som skulle få diskuteras i *Rösträtt för kvinnor*. Ledningen skilde mellan tillåtna kvinnofrågor och otillåtna sociala frågor, varvid den placerade äktenskapslagstiftningen bland de förra och prostitutionslagstiftningen bland de senare. Syftet var naturligtvis inte att diskutera ett så kontroversiellt problem som den reglementerade prostitutionen; dels riskerade man då att splittra rörelsen, dels kunde det verka utmanade på männen. Det samma gällde fredsfrågan. Under hela den period LKPR verkade var försvarsfrågorna brännande och första världskriget snarast ökade försvarsvännernas inflytande. Om LKPR som organisation framförde pacifistiska tongångar kunde detta användas mot

dem, framför allt av högern, 'manlighetens försvarare' i svensk politik.

Några av de mer prominenta inom rörelsen vände sig mot dessa begränsningar. De mest framstående var Ellen Key och Elin Wägner. Men där fanns också sådana som eftervärlden inte känner till i lika hög grad. Frigga Carlberg hörde till dem. Hon grundade Göteborgsföreningen och var dess ordförande så länge den existerade. I hennes regi gick den enda gatudemonstration som någon kvinnlig svensk rösträttsförening företog. Hon inbjöd Sylvia Pankhurst som var en av suffragetterörelsens ledare, att hålla föredrag i Göteborg. Där var Frida Stéenhoff, djupt engagerad i kampen mot prostitutionslagstiftningen, hon var författarinna till skandalpjäsen *Lejonets unge* och en rad debattböcker i olika kvinnofrågor. Anna-Lenah Elgström hörde också till opponenterna liksom Gurli Hertzman-Ericson. De var pacifister och samtidigt radikala feminister som inte tvekade att vända sina vapen mot männen i deras egenskap av män. De ville diskutera feminismens innebörd som sexuellt och politiskt begrepp för att ge rösträttskravet ett konkret innehåll: jämställdhet med männen på alla områden.

Den mansförsamling som LKPR ytterst ville påverka med sin försiktiga strategi var Sveriges riksdag. Det var där reformen – förhoppningsvis – en gång skulle genomföras. Hur uppfattades rösträttskravet av detta forum? Det är lätt att urskilja de partipolitiska turerna: socialdemokraterna tog upp kvinnlig rösträtt på sitt program 1905, liberalerna 1906. Sammanlagt 40 motioner om kvinnlig rösträtt väcktes från 1884 till 1919. Därtill framlades två propositioner i frågan. Av motionerna kom 2 från lantmannapartister, 18 från liberaler, 9 från högermän och de återstående 11 från socialdemokraterna. Förslagen hade olika konstruktion beroende på partifärg. Motionen visar dock att kvinnorna kunde finna förespråkare i alla läger. Frågan var alltså inte helt partibunden. Fram till 1908 samt åren 1911 och 1917 avstyrktes motionerna av konstitutionsutskottet (1906 tillstyrktes ett förslag om utredning i frågan,

vilket också gick igenom i kamrarna). Första kammaren (FK) avslög konsekvent alla förslag fram till 1918, medan andra kammaren (AK) var positiv från 1909. De politiska positionerna var alltså relativt klara: vänsterpartierna var mera positiva till kvinnlig rösträtt än högerpartierna.

Besluten i kamrarna föregicks av utskottsmangling och debatter. Utskottsutlåtandena är långa välformulerade aktstycken, opersonliga kataloger över pro et contra-argument. Samma argument återkom i kammardebatterna men i individuell tappning – även om de skriftliga referaten skilde sig från det muntliga framförandet. Det intressanta med kammardebatterna är att de ger argumentationen en konkret vardagsförankring. Det är ideologi nedflyttad till verkligheten. Dessutom var – och är – debatterna riksdagens ansikte utåt, mot folket/publiken. Rösträttskvinnorna satt på åhörarläktarna och hörde sig beskrivas och värderas av de män som hade att bestämma deras öde.

Min fråga inför det material kammardebatterna erbjuder är inte 'varför gav männen kvinnorna rösträtt?' utan 'varför måste kvinnorna vänta ytterligare tio år efter det att allmän rösträtt för män införts?' Frågan inriktar min undersökning på motargumentationen. Vilka skäl anfördes mot kvinnlig rösträtt? Finns det genomgående eller ständigt återkommande argument? Hur passade LKPR:s närmast könsneutrala strategi till riksdagsdiskussionen?

Argumenteringen i riksdagen

Antalet talare och anföranden i riksdagsdebatterna om kvinnans politiska rösträtt 1884–1919:

Talare		Anföranden			
Positiva	Negativa				
FK	AK	FK	AK	FK	AK
23	41	28	21	112	98
Summa: 64		49		210	

Källa: Riksdagens protokoll. Kammardebatterna.

Totalt yttrade sig 113 talare. De flesta talade för reformen men deras inlägg behand-

lar jag inte här, eftersom mitt huvudintresse är knutet till motståndarnas motiv.

För att göra materialet hanterligt har jag delat in motiven i tre huvudkategorier och därefter beräknat frekvensen av respektive kategori. Resultatet framgår av följande uppställning.

Argumenttyper mot rösträtt för kvinnor i riksdagsdebatterna 1884–1919:

Argumentkategori	Antal
A	47
BI	21
BII	20
BIII	10
C	21

Källa: Riksdagens protokoll. Kammardebatterna.

Anm Argumentkategorier

A Könspolitiska argument (kvinnan i familjen som hustru, mor och hushållerska. Den naturliga arbetsfördelningen mellan män och kvinnor på andra områden. Kvinnliga egenskaper).

B Taktiska argument.

I Kvinnorösträttsrörelsens svaghet.

II Fördröjningsargument (Tiden/kvinnan inte mogen. Invänta utredningen. Först männens rösträtt/inte för snart efter männens rösträtt).

III Parti- och maktpolitiska argument (Befarade förändringar i partiernas styrkeförhållanden eller deras program).

C Samhällsideologiska argument (Samhällets uppdelning i offentlig/politisk respektive privat sfär. Frågan om statens inflytande över det privata. Rösträtten som belöning för motprestation).

De könspolitiska argumenten (A)

Dessa var huvudsakligen uttryck för vad som brukar kallas kvinnoideologi och bestod oftast av enkla hänvisningar till kvinnans uppgifter i fortplantning och socialisering. Egenskaper som traditionellt kallades kvinnliga nämndes. En uppvärdering

skedde av kvinnans uppgifter i förhållande till politiskt arbete.

'Om man och kvinna skulle bli likställda på det politiska planet, så tror jag att det skulle kunna gå därhän, att medan hustrun sutte här på riksdagen, finge mannen sitta hemma och vagga barn. Jag betvivlar icke att det finns många män, som passar lika bra att vagga barn som kvinnor; men å andra sidan är jag övertygad om att den som komme att bli lidande på denna anordning vore det kommande släktet, den generation som skulle uteslutande uppfostras av männen.' (1902. Den sk vaggteorin.)

'Jag beundrar ej "fjärilstypen" men jag får säga att jag ej heller är vidare förtjust i de feminina neutrer, som saknade kvinnans bästa egenskaper utan att hava lyckats tillägna sig mannens, och av denna typ torde man få se alltför många exemplar om kvinnan drages in i politiken'. (1905)

'Det är en osanning mot vilken historien protesterar från första bladet till det sista, att könen äro lika och därför skola ha lika rättigheter. Allt stort i världen har utförts av män, och får jag begagna en paradox så vill jag säga, att ingen stor man har varit kvinna.' (1906)

'Medborgare är för mig genus maskulinum, och om kvinnorna klaga över att de ej äro medborgare i den bemärkelse det här gäller, så kunde det enligt min uppfattning lika mycket klaga över att de ej kunna bliva män och fäder.' (1908)

'Om det finns någon som upprätthåller detta rike från grunden, så är det bondens hustru, med sitt tysta arbete i kök, vishus och ladugård från den tidiga morgonen till den sena kvällen. --- Men hur skulle det bliva om denna vana ("rännarvanan" = "att springa på bönemöten") uppmuntrades och leddes in i det politiska livet?' (1911)

'Nu hotar man från den sidan med könshat om icke fordringarna godtages. Visserligen kan det för lagstiftaren och statsmannen ingalunda vara en tillfredsställelse om till de olika splittrande inflytelser, som redan genomdraga vårt folk, skulle komma även en splittring mellan könen. Men för det första tror jag icke så mycket på detta onaturliga hat bortom en viss särskild intresserad grupp, och för det andra anser jag detta ur statens synpunkt vara en vida mindre olycka, än om riket skulle rent ut sagt utlämnas åt feminism. Ty feminism, mina her-

rar, är en F – typ¹ som icke bidrar till vårt försvar, den hör med bland de fem farliga F om vilka Karlfeldt sjunger i ett bekant poem.’ (1911)

Flera kvinnor i politiken betyder minskat antal goda mödrar. Lagstiftaren skall skapa egna hem där kvinnan kan vara och där mannen trivs. Han har sin makt

’att hämma och kanske tillbakatränga den samhällssjukdom, som heter kvinnoemancipation.’ (1912)

’När kvinna och man ställs i varje avseende i samma ställning såsom samhällsindivider, fria från den samhörighet med samhället, som historien visar att familjebegreppet fordrar, då är tiden inne att såsom en konsekvens giva kvinnorna politisk rösträtt, men mot det målet och mot den konsekvensen vill jag icke gå – med vidöppna ögon. --- Vad vill ni vinna med den kvinnliga rösträtten, då ni tala om att den kräves av kvinnorna för att göra deras ställning i striden bättre? Jo, ni vilja strid, en strid mellan könen i det samhälleliga livet.’ (1912)

’”O, härskarinna, slavinna/flamma och viv/drömmarnes guldstänk skänk åt vårt liv. / Tider må skifta/du blir vårt mål. /Eja’. Tömmen mins herrar/damernas skäl.” Tro ej herrarna att ”drömmarnas guldstänk” skulle försvinna betydligt från vingarna på kvinnorna om de inträdde i det politiska livet?” (1914)

’Alla är väl ense därom, att det högsta som finnes är kärleken. Den högsta uppenbarelsen därav är Han, som bar för oss på ett kors. Men därefter undrar jag, om vi icke finna detta största främst uppenbarat i kvinnan, sådan hon framträder i hemmet, där hon sprider solsken och värme i hängiven självuppföring. --- Då jag sålunda är emot förslaget, är jag det icke för att vägra kvinnorna medborgarrätt över huvud utan för att behålla åt dem medborgarrätt som är bäst både för staten och dem själva.’ (1918)

Denna ideologiska könsargumentering var förankrad i gamla traditioner. Teorierna om den hierarkiska arbetsfördelningen mellan män och kvinnor med dess konsek-

Rösträttsdemonstration 1918, Järmtorget i Göteborg. Foto Nordiska museet.

venser för könsens inflytande i staten kan föras tillbaka till Aristoteles (*Kön, makt, medborgarskap* 1982, s 32). Men argumenten hade också rötter i folkliga traditioner. Att hemmet var kvinnans domän var en tanke som utformades med allt större polarisation i det urbaniserade samhället under 1800-talet (Hausen 1981, s 51ff). Idén stereotypiserades i uttrycket 'Kirche, Küche und Kinder' som en av talarna översatte till 'kyrka, kök och kärlekspartner' (1912). Mot det lyriska utbrottet över den kvinnliga kvinnan ställs som skräckexempel den avfeminiserade feministiska kvinnan, en häxliknande gestalt som i samtidens litteratur blev symbol för könsrenegaten (jmf nedan s 12f). Argumenten kan alltså föras tillbaka på välbekanta tankegångar och till den arbets- och maktfördelning som faktiskt rådde. Vi bör inte glömma att den gifta kvinnan fortfarande under denna period stod under mannens målsmansskap.

Taktiska argumenten (B)

Hänvisningarna till kvinnorösträttsrörelsen bestod av enkla konstateranden: Kvinnorna själva hade ju inget intresse av att få rösträtt bortsett från en mycket begränsad grupp. Den stora uppslutning som i synnerhet 1913 års namninsamling visade ändrade inte detta förhållande i sak. 'Petitioner bör man inte fästa sig mycket vid.' (1914) Det förekom att de icke-engagerade framhölls som exempel för rösträttskvinnorna.

'De akta, dessa kvinnor, som sin närmaste uppgift arbetet i hemmet, i familjen, i samhällets inre liv, och de anse denna uppgift så stor och betydelsefull, att de själva icke vilja dragas in i de politiska striderna.' (1911)

De taktiska fördröjningsargumenten skiftade efter tidpunkt. Åren före 1907–1909 då allmän rösträtt för män genomfördes ansågs kvinnorösträtten komplicera, fördröja eller förhindra denna reform. Efter 1909 måste konsekvenserna av reformen utvärderas eftersom demokratiseringen hade förändrat den politiska situationen.

'Att med ett slag politiskt likställa kvinnan med mannen, samtidigt som man lämnar den politiska makten åt män som icke hava vana och kanske ej förmåga att till samhällets bästa utöva den, vore ett experiment, som åtminstone för en konservativ uppfattning måste te sig som en fara för samhället.' (1908)

Att tillsätta en utredning för att därefter hänvisa till dess arbete och så fördröja ett beslut är en vanlig taktik i riksdagsarbetet. Denna taktik kunde utnyttjas under de sex år (1906–1912) som utredningen arbetade.

Kvinnornas brist på politisk mognad dök upp som argument 1905. De borde först öva sig att använda de rättigheter de redan fått (1909, 1914, 1918).

Spekulationer om huruvida kvinnorna skulle vara mera konservativa eller radikala förekom i debatterna. Deras kvinnliga natur kunde tendera att driva dem till ytterligheter: 'Ni veta mina herrar, att det var kvinnor som buro fram veden till kätarbålen.' (1906) De bildade kvinnorna skulle skjutas åt sidan av kvinnor 'som i språk, vanor och åsikter motsvarade de stora massornas smak och önskningsar.' (1908) Det fanns också farhågor för att kvinnorna skulle vara ivrigare försvarsmotståndare eller mer nykterhetsvänliga och mot männens vilja påverka partiprogrammen och politiken i den riktningen. En gång dök ett ohöljt maktargument upp:

'Om vi giva rösträtten åt kvinnorna, så bliva vi gamla väljare så fullkomligt dränkta av detta nya element att vi icke ens skola räcka upp ett finger över vattnet.' (1906)

I denna argumentkategori behandlas kvinnorna som kollektiv i samhället. Det är en grupp som skiljer sig från det manliga kollektivet. De är mindre politiskt mogna än männen och som helhet mindre intresserade av rösträtten. Men de är också ett politiskt osäkerhetsmoment. De skulle vara oberäkneliga som väljare pga sina kvinnliga egenskaper. Vem skulle vinna på deras deltagande, de konservativa eller de radikala? Det fanns ingen erfarenhet av kvinnligt politiskt handlande, varför man rörde sig på osäker mark.

De samhällsteoretiska argumenten (C)

Grunden för dessa argument var uppfattningen om det dikotoma samhället bestående av två åtskilda sfärer, den privata och den offentliga. Centrum för den privata sfären var hemmet och familjen. Där härskade kvinnan. Centrum för den offentliga livet var politiken där männen härskade. Att utplåna gränserna mellan dessa områden skulle få dubbla effekter: familjens avprivatisering och statens feminisering. En konsekvens av detta var att rösträtten inte kunde betraktas som en naturlig rättighet för båda könen; den måste vara förbehållen männen i deras egenskap av statsbärare och vapenbärare. Den motsvarades alltså av vissa plikter mot staten av vilka värnplikten var den som oftast nämndes.

'Man talar om kvinnans värnplikt i hemmet; men bör icke förbise att den motsvaras av männens värnplikt i hemmen och rimligen icke kan uppväga den extra värnplikt, som åligger männen utanför hemmen.' (1908)

'Här gäller det nämligen en omdaning av samhällets grundvalar, som är av den betydelse, att man sannerligen icke bör skrida till något beslut, förrän man med visshet vet vad det gäller och kan någorlunda överskåda frågans innebörd.' (1909)

'Den kvinnliga rösträtten är den senaste för att icke säga den sista frukten på gammalliberalismens träd. Denna liberalism med sina uteslutande privata omsorger, sin omvårdnad om de små i samhället, sin renodlade individualism, sitt humanitetsideal, sitt känslotänkande, sitt grodperspektiv på statslivet – alltsammans berättigade synpunkter, men för vissa icke ensamt berättigade – vad är det annat än en kvinnlig strömning genom historien? Vad är då naturligare, än att den till sist skulle taga kvinnorna ombord på sin farkost, där man läser "de mänskliga rättigheterna" och årtalet 1789 på flaggan.' (1911)

'Ansvaret för det statliga livet skall påvila männen och icke kvinnorna. Gå till erfarenheterna från familjen och förhållandet mellan man och kvinna där. Om beslut av vikt, särskilt där olika synpunkter skall göra sig gällande, samrådes, men det är mannen som är skyldig att gentemot de utomstående ha det avgörande ordet, det är på honom ansvaret vilar.' (1912)

Standar som används tex vid rösträttsdemonstrationen 1918 (jmf bilden sid 23). Foto Göteborgs historiska museum.

'Sverige uppträder för närvarande i staternas krets som neutrum: nu vill man göra det till femininum – vore det icke tid att tänka på om icke Sverige är och borde vara ett maskulinum?' (1917)

Skillnaderna mellan dessa argumentationsexempel och de som förts till den ideologiska kategorin ligger i utgångspunkterna. I det förra fallet är utgångspunkten tagen i den kvinnliga naturen, i det senare fallet i statens natur. Idén om den tudelade staten utvecklades av Hobbes och Locke. I Sverige tog Geijer upp den och utvecklade den i sina politiska skrifter.

Med min tämligen utförliga exemplifiering av argumentens utformning har jag

velat visa att den kategorisering jag utgått från är av *formell* natur. Oavsett om argumenteringen gällde omsorg om staten, om familjen, om barnen, om den nationella politiken eller om partiprogrammen byggde den nämligen på uppfattningen om den kvinnliga naturens egenart och ödesbestämda verkningskrets. Den utgick från ett manligt värderingssystem, vilket definierade det manliga som politiskt positivt och det kvinnliga som politiskt negativt. Den överordnade det manliga i förhållande till det kvinnliga. Den var sexistiskt till sin natur.

Denna diskussion är en spegelvändning av vänsterpartiernas motsvarande argumentering för kvinnlig rösträtt. Dock är att märka att inte heller anhängarna av kvinnlig rösträtt förde fram teorier om en ny kvinnoroll utan begränsade sig till ett uppehållande försvar: kvinnorna var visserligen ett positivt tillskott, men framför allt skulle deras politiska uppgifter inte ändra balansen mellan kvinnligt och manligt i samhälle och familj. Denna uppfattning anslöt sig till de argumentationslinjer som drevs av LKPR (Björkenlid ss 20f, 255f).

Tydligast framträder det sexistiska draget i stereotyperna av rösträttskvinnan. Hon är ett manshatande monster, på samma gång avfeminiserad och feministisk. Dessa schabloner hade sin motsvarighet i den antifeministiska litteraturen under perioden.²

Skrifterna angrep kvinnornas emancipationskrav och författarna använde sig för detta syfte av kvinno-schabloner: den avkännade kvinnan, hon som blivit ett neutrum. Termen är, 'det tredje könet'. Sådana verk appellerade till en vid läsekrets: från drängkammaren via salongerna till de intellektuellas eller troendes arbetsrum. Riksdags-talarna blev en stämma i denna kör. De var inte så vulgära som Engström eller så sofistikerade som Weininger, men den sexistiska tonarten var densamma.

Den feministiska tolkningen

Den bland kvinnorösträttskamparna som tydligast uttryckt att rösträttskravet var en

könspolitisk fråga var Frida Stéenhoff. Hennes uppfattning kom klart till uttryck i boken *Könsslaveri* från 1913. I den lägger hon fram sin teori om könens förhållande i ett stort perspektiv. Hon anser att människorna förr hade en sexuell livsåskådning: världen regerades av manliga och kvinnliga makter. Så kom vetenskapen och slog sönder den könsdualistiska uppfattningen. 'Universums skapande och upprätthållande hade inte längre något med befruktningsteorin gemensamt' (Stéenhoff 1913 s 24).

Men detta betyder inte att den sexuella dualismen har försvunnit bara för att den inte erkänns.

'I det dagliga livet tillspetsas just nu konflikterna till följd av könsdualismen i människans värld allt mer och mer, beroende på att vi nu genomgår ett utvecklingsskede av särskilt stor betydelse för könens inbördes förhållanden, nämligen könsslaveriets avskaffande. --- För första gången under historisk tid framträder i våra dagar könsfrågan, sedan slaveriet som idé och verklighet är lagligen avskaffat, och friheten erkänd.' (s 4f)

När Stéenhoff skärskådar samhället finner hon könsslaveriet på alla områden: i mäns och kvinnors personliga relationer, i ekonomi och politik. Man måste erkänna att kvinnornas kamp för rättigheter är en könskamp. Men, säger hon:

'Det finns personer, som inte tycker om, att man blandar samman kvinnorörelsen och det sexuella problemet. Det kan bero på att de icke ser sammanhanget. Det kan också bero på, att det inte tycker om t ex ett sådant ord som könsslaveri. De tycker inte om ordet *kön* med något dess sammansättningar, och finner kvinnorörelsen för fin att uttalas jämsides därmed. Denna falska estetik blir i sina konsekvenser människofientlig. Det skulle vara svårt att avskaffa neger-slaveriet utan att uttala ordet neger. Könsslaveriet är en verklighet lika så visst som neger-slaveriet, och kan icke avskaffas, om man tar avstånd därifrån genom att neger a dess namn.' (s 7)

Det finns flera exempel på att LKPR skygade för att öppet erkänna könsproblematiken. Därför kunde de inte heller driva en feministisk linje i organisationen. De beta-

lade inte sina motståndare i riksdagen med samma mynt. De tog inte upp och bemötte anklagelserna för feminism genom att förklara vad termen innebar och rentav vända den till en hedersbenämning, så som Frida Stéenhoff gjorde.

'Det är mycket genom de feministiska männens sympati och förståelse som kvinnorörelsen står där den står.' (Med feminist menas en person, som gillar och understöder kvinnans frigörelse).' (Stéenhoff 1905, s 11.)

Mer eller mindre uttalat och med skiftande nyanser befann sig de radikala inom LKPR på Stéenhoffs linje. Sådana var Ellen Key, Wägner, Carlberg, Elgström och Hertzman-Ericson. Men det var inte de som bestämde LKPR:s policy. De var utbrytare och gränsöverskridare i sina visioner av ett nytt samhälle byggt på nya könsrelationer.

Intet kunde vara mera främmande för deras motståndare i riksdagen. I botten av deras argumentering låg övertygelsen att ett samhälle med kvinnligt politiskt inflytande i jämställdhet med det manliga innebar osäkerhetsmoment och faror som inte skulle kunna bemästras genom finurliga konstruktioner av valsysteem. Den proportionella valmetoden, som infördes 1907 som en garanti mot ett alltför dominerande inflytande från de nya väljarskaran reformen släppte fram till valurnorna skulle inte fungera mot kvinnorna. Därför var den kvinnliga rösträttens genomförande ingen vanlig politisk fråga utan en revolutionär omvälvning. Det revolutionära fermentet låg i den kvinnliga naturen. De orsakverkan-resonemang som präglade argumenteringen i riksdagen var konstruktioner av fiktiva samband mellan en tänkt kvinnlighet och dess naturliga verkningskrets. Genomgripande förändringar i köns- och makthierarkierna skulle bli resultatet om kvinnorna fick rösträtt. Det var fruktan för att det naturliga sambandet i dessa hierarkier skulle uppluckras av en reform som genomsyrade framställningarna. Det som för feministerna var visionen av ett nytt och bättre samhälle var för deras motståndare bland riksdagsmännen en skräck-

'Vänta med knappen till efter valet!' Foto Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborgs universitetsbibliotek.

vision. LKPR-ledningens försäkringar att det inte var fråga om revolutionära förändringar var ingen tillräcklig garanti.

Hade en mera militant strategi från organisationernas sida påskyndat eller fördröjt reformen? Över detta kan man bara spekulera. Om man emellertid ser på reformens genomförande i andra länder finner man ingen bestämd relation mellan tidpunkten och kvinnorörelsens styrka eller agerande. Samma år som de svenska kvinnorna nådde sitt mål, fick också kvinnorna i England, Holland, Polen, Tyskland, USA och Tjeckoslovakien rösträtt. I vissa av dessa länder fanns en väl organiserad och stark rösträttsrörelse, i andra nästan ingen alls. Det är därför frestande att här vända på det populära mogenhetsargumentet och säga, att de stora politiska omvälvningarna efter kriget, de allmänna reformkraven och hotet om revolution äntligen gjorde männen mogna att förverkliga de idéer som kvinnorna hållit levande under decennier.

NOTER

1. Syftar på det 1911 aktuella och omdiskuterade förslaget till ny pansarbåtstyp för flottan.
2. Björkenlid ger ett antal exempel på sådana verk på olika litterära nivåer: Ernst v Wolzogen, *Das dritte Geschlecht* 1899. Övers till

svenska *Det tredje könet* 1911 och 1913, ny upplaga 1924. Annie Qviding, *Fru Fanny* 1904. (Det fanns även kvinnliga motståndare). Hjalmar Söderberg, *Hjärtats oro* 1909. Albert Engströms verksamhet i *Strix* åren efter sekelskiftet. Vitalis Nordström i *Idun* 1912. Henrik Ringius i *Göteborgs Stiftstidning*. Beata Losman redogör för ännu en av dessa profeter, Otto Weiningers *Geschlecht und Character* 1904, (*Kamp för ett nytt kvinnoliv*, 1980, s 12ff).

LIT T E R A T U R

- Björkenlid Bertil, *Kvinnokrav i manssamhälle. Rösträttskvinnorna och deras metoder som opinionsbildare och påtryckrgrupp i Sverige 1902-1921*, Uppsala 1982.
- Hausen Karin, 'Family and Role Division. The Polarization of Sexual Stereotypes in the Nineteenth Century – an Aspect of the Dissociation of Work and Family' i *The German Family: Essays on the Social History*, ed Richard Evans, 1981.
- Kön, makt, medborgarskap*, red Maud Eduards, Stockholm 1982.
- Stéenhoff Frida, *Könsslaveri*, Stockholm 1913.
- Stéenhoff Frida, *Hvarför skola kvinnorna vänta?* Föredrag om den kvinnliga rösträtten, Stockholm 1905.

S U M M A R Y

Why did women have to wait for the vote?

The eventful year of 1918 brought the franchise to many European countries as well as to the US. The process which led to universal suffrage for women varied. In this article, the impact of the demands for a franchise reform in Sweden during the years 1884–1918 is studied. The thesis put forward is that the two main opponents – the Swedish parliament and the National Association for Votes for Women (founded in 1902) – differed totally in their interpretation of the political and social consequences of the demands for the franchise of women.

This article studies the Swedish parliamentary debate on universal suffrage from 1884 to the realization of the reform in 1918. In 1902, a government bill proposed the franchise for practically all men. Men over 40 years of age and married men were to be given two votes.

This bill was not passed, but in 1907 the franchise was granted to men, on the principle 'one man – one vote'.

The debate formed along two parallel lines that were never to cross. By means of an analysis the argumentation concerning the various demands for universal suffrage in the Swedish parliament, I have discovered the reason for this lack of understanding. It is possible to distinguish between certain groups of arguments which were used by MPs against women's demands. The different categories were sexist, tactical and socio-ideological arguments. The central point is that while women claimed political arguments for the vote, parliament (the men) used a sexist argument: woman's role as the most important factor in the family structure – society's foundation-stone – was placed before political work. The MPs also found arguments in the contemporary anti-feminist literature. Here, the political woman was portrayed as a witch. Universal suffrage for women, the MPs believed, would result in the break-up of the main structure of the family and therefore of traditional society. Thus, and not due to political reasons solely, parliament was negative to the franchise.

There were, however, sharp differences within the Swedish women's emancipation movement. The bulk of the women in this movement, particularly the Board of the national Association, preferred a tactic whereby the franchise was treated exclusively as a political question. A few radical members saw the problem as a sexual one and acted according to their conviction. A prominent advocate of these ideas was Frida Stéenhoff, who in books and speeches stressed the sexual character of the question of female emancipation and the vote.

Thus, the study explains why women in Sweden had to wait for their entrance into politics while men had obtained the franchise more than ten years earlier. There was in fact no exchange of arguments between the opponents. MPs saw the feminist claim as a threat and retaliated with a sexist point of view. The women, apart from a few who were bold, were too politically divided or fearful of being misunderstood to act on equal terms with men of the establishment.

Gunhild Kyle
Historiska inst. projekt avd.
Föreningsg. 16A
411 27 Göteborg
Sweden